DE IBRAMCO - AFFAIRE

(INTERNATIONALE ASPECTEN)

door

Professor Dr. Erik SUY

Gedurende geheel het jaar 1973, heeft de zogenaamde « IBRAMCO-affaire » heel wat stof doen opwaaien in het Belgisch politiek leven. Deze studie beoogt geenszins een volledige uiteenzetting te geven van alle aspecten van deze zaak. Eerst en vooral willen wij alle politieke facetten terzake niet bespreken. De lezer wordt hiervoor verwezen naar de parlementaire debatten en naar de polemieken in de geschreven pers [1]. Evenmin zal worden nagegaan wat de positie is van IBRAMCO in het Belgisch vennootschapsrecht. Wij willen het uitsluitend hebben over de *internationale aspecten* die deze zaak vertoont. Het gaat hier in de eerste plaats over de vraag naar de aard of de natuur van de « overeenkomst », op 21 december 1972 aangegaan tussen de Belgische regering en de *National Iranian Oil Company* (N.I.O.C.), en waarbij tot de oprichting van IBRAMCO werd besloten [2]. Dit zal het hoofddeel van dit onderzoek uitmaken.

[1] Une société mixte belgo-iranienne étudie le projet de Lanaye, *Le Soir,* 20 april 1973; Beroering rond raffinaderij, *De Nieuwe Gids,* 20 april 1973; Les Affaires économiques et la société Ibramco; des précisions qui manquent de précision, *La Libre Belgique,* 20 april 1973; Ibramco leidt tot grove oneerlijke mededinging, *De Standaard,* 20 april 1973; Le dossier Ibramco; du pour et du contre, *La Cité,* 20 april 1973; Het schandaal, *De Nieuwe Gazet,* 24 april 1973; Le cheval de Troie des " progressistes " ?, *L'Echo de la Bourse,* 20 april 1973; De petits raffinés, *Le Peuple,* 20 april 1973; Onbehagen rond Ibramco, *Het Belang van Limburg,* 25 april 1973; Georchestreerd verzet, *Vooruit,* 25 april 1973; Ibramco : Minister Claes houdt voet bij stuk, *Vooruit,* 4 mei 1973; Politieke moeilijkheden ? *De Financieel Ekonomische Tijd,* 25 april 1973; Renaissance parlementaire, *La Métropole,* 8 mei 1973; Haro sur les socialistes, *Journal d'Europe,* 8 mei 1973; Les van Ibramco, *Gazet van Antwerpen,* 9 mei 1973; A propos de Ibramco : Etat et Entreprise, *Vers l'Avenir,* 7 mei 1973; Le dossier Ibramco : une faible lueur, *La Libre Belgique,* 14 juni 1973; Akkoord over Ibramco laat nog alle vragen open, *De Nieuwe Gazet,* 14 juni 1973; Quelques questions sur Ibramco en attente de réponses officielles, *Le Soir,* 15 juin 1973; Une grave question de déontologie à propos d'Ibramco : Un parlementaire peut-il dévoiler des accords commerciaux confidentiels qui lui sont confiés en Commission ?, *Le Peuple,* 14 juni 1973.

[2] De tekst van deze « overeenkomst » is hierbij als aanhangsel afgedrukt.

Er is echter aan deze zaak een tweede internationaal aspect verbonden. Dit houdt verband met de potentiële bedreiging die de oprichting en werking van IBRAMCO kan uitmaken voor het *leefmilieu in Nederland*. Doch aangezien het hier slechts om een potentieel probleem gaat, zullen wij onze uiteenzetting terzake beperken tot het stellen van enkele algemene beginselen.

DE FEITEN

Het is hier niet de plaats om een volledig en gedetailleerd overzicht te geven van de algehele voorgeschiedenis van de IBRAMCO-zaak. Dit zou trouwens een onmogelijke opgave zijn, aangezien nog niet alle « voorbereidende werken » bekend zijn geraakt.

In het *Belgisch Staatsblad* van 31 maart 1973 verschenen de statuten van de N.V. IBRAMCO (*Iranian-Belgian Refining and Marketing Company*). Uit deze statuten kon o.m. worden opgemaakt dat zekere vooraanstaande socialistische personaliteiten — samen met enkele Iranezen — in de beheerraad van de vennootschap werden opgenomen.

Dit feit, samen met de duidelijke tendens tot staatsinterventie in de petroleumsector, werd meteen de aanleiding tot zeer felle polemieken, zowel in de geschreven pers als in het Parlement.

Reeds sedert jaren bestudeerde de Belgische Regering de mogelijkheid tot inplanting van een petroleumbedrijf in Ternaaien (Lanaye), een kleine plaats gelegen aan de Maas, op 10 kilometer bezuiden Maastricht, en in feite op de Nederlands-Belgische grens. De Belgisch-Nederlandse grens ter plaatse ligt inderdaad in de thalweg van de Maas. Houdt men met deze geografische gegevens rekening, dan is het licht te begrijpen dat de Nederlandse Regering weinig opgetogen is met de Belgische plannen. Doch hierover later meer.

Na vruchteloze onderhandelingen over de vorming van een *joint venture* tussen de Belgische Staat, de N.I.O.C. en de *Compagnie Française des Pétroles* eerst, en de Amerikaanse *Amoco* later, besloot de Belgische Regering alleen scheep te gaan met de *National Iranian Oil Company*. Op 21 december 1972 werd dan overgegaan tot de ondertekening van een « vormingsovereenkomst » tot stichting van de IBRAMCO. Het doel van deze naamloze vennootschap naar Belgisch recht zou zijn : « De raffinaderij te bouwen, te bezitten en te exploiteren, ruwe olie aan te kopen en producten vervaardigd door de raffinaderij te verkopen. » Het aanvangskapitaal van deze maatschappij bedraagt zes miljoen Belgische frank. De Belgische Staat en N.I.O.C. participeren in dit bedrag voor elk 50 percent (art. I, 1.1 en 1.2 van de overeenkomst).

Gedurende de politieke herrie die rond het bekend geraken van dit project ontstond, en nadat de statuten in het *Belgisch Staatsblad* waren bekend gemaakt, publiceert *De Standaard* — hierover wellicht ingelicht door een lid van de parlementscommissie voor economische zaken — op 15 juni 1973 de volledige tekst (in het Nederlands) van de op 21 december ondertekende « overeenkomst ».

I. DE RECHTSNATUUR VAN DE OVEREENKOMST

Tijdens de parlementaire debatten over de begrotingen van Buitenlandse Zaken en van Economische Zaken, alsook naar aanleiding van mondelinge interpellaties, werd dan de voor ons interessante vraag opgeworpen of deze « overeenkomst » al dan niet diende goedgekeurd door het Parlement overeenkomstig artikel 68 van de grondwet [3]. Met andere woorden, is deze overeenkomst al dan niet een internationaal verdrag ?

1. DE DEBATTEN IN HET PARLEMENT

Op 2 mei 1973, is, in de *Kamer van Volksvertegenwoordigers,* voor het eerst spraak over de juridische aard van de « overeenkomst ». De heer Gol vraagt of de inhoud van die « overeenkomst » tussen wat hij noemt « de Belgische Staat en de Iraanse Staat » niet kan worden openbaar gemaakt. Hierop antwoordt de Eerste-Minister, de heer Leburton : « Er bestaat geen overeenkomst tussen Staten ». En minister van Economische Zaken Claes verduidelijkt : « Er is een overeenkomst tussen België en de Iraanse vennootschap » [4].

Het is echter in de *Senaat,* op 23 mei 1973, dat het vraagstuk van de juridische aard der overeenkomst scherp wordt gesteld in de interpellatie van senator Risopoulos gericht aan de minister van Buitenlandse Zaken. De senator heeft het over « een internationaal verdrag », en vraagt waarom artikel 68 van de Grondwet (goedkeuring der verdragen door het Parlement) niet wordt toegepast. Zo het akkoord in kwestie geen verdrag is, aldus de interpellant, dan missen de door België aangegane verbintenissen iedere wettelijke grondslag.

De minister van Buitenlandse Zaken Van Elslande verschaft hierop een gedetailleerd antwoord. Hij begint met erop te wijzen dat een verdrag een accoord is « dat gesloten wordt tussen internationale publiek rechtelijke personen ». « Kunnen dus niet als verdragen worden beschouwd, de overeenkomsten tussen partijen, waarvan ten minste één geen rechtstreeks volkenrechtelijk subject is, noch kunnen de internationale overeenkomsten tussen Staten

[3] Artikel 68 van de grondwet luidt als volgt :

« De Koning voert het bevel over land- en zeemacht,verklaart de oorlog, sluit de vredesverdragen, de verdragen van bondgenootschap en de handelsverdragen. Hij geeft daarvan kennis aan de Kamers, zodra het belang en de veiligheid van de Staat het toelaten, onder toevoeging van de passende mededelingen.

De Handelsverdragen en de verdragen die de Staat zouden kunnen bezwaren of Belgen persoonlijk zouden kunnen binden, hebben eerst gevolg nadat zij de instemming van de Kamers verkregen hebben. Geen afstand, geen ruiling, geen toevoeging van grondgebied kan plaats hebben dan krachtens een Wet. In geen geval kunnen de geheime artikelen van een verdrag de openbare artikelen teniet doen. »

[4] De hier volgende citaten ontlenen wij aan het *Beknopt Verslag* van de vergaderingen der Kamer van Volksvertegenwoordigers en van de Senaat.

en buitenlandse personen, zoals bvb. de overeenkomsten tot concessie van openbare diensten, zoals de op 29 april 1933 gesloten overeenkomst tussen de Iraanse regering en de Anglo-Iranian Oil Company. »

Na aldus het onderscheid te hebben gemaakt tussen overeenkomsten afgesloten tussen personen van internationaal publiekrecht enerzijds, en overeenkomsten tussen Staten en vreemde privaatrechtelijke personen, onderzoekt de Minister of N.I.O.C. een internationaal publiekrechtelijke persoon is. « Daarvoor zou de N.I.O.C. een internationale instelling of de Iraanse Staat moeten zijn », en dit is niet het geval. De N.I.O.C. is een maatschappij naar Iraans recht en derhalve geen internationale publiekrechtelijke persoon : « verdragen die met haar gesloten werden zijn dus geen internationale verdragen. »

De interpellant, senator Risopoulos, is echter met dit antwoord niet tevreden. Hij « betreurt ten zeerste de afwezigheid van de heer Dehousse en de dood van de heer Rolin, wiens bevoegdheid inzake internationaal recht ons op dit stuk van groot nut zou zijn geweest ». Volgens de interpellant vertegenwoordigt N.I.O.C. onbetwistbaar de Iraanse Staat.

Daarop precizeert minister Van Elslande zijn standpunt : « De statuten van de Iraanse maatschappij bewijzen ondubbelzinnig dat het een *privé-maatschappij* betreft, al is de Staat aandeelhouder. » De Minister haalt het arrest aan van het Internationaal Gerechtshof in de zaak betreffende het geschil tussen Iran en de Anglo-Iranian Oil Company. « De Iraanse Regering verdedigde voor het Gerechtshof de stelling dat het verdrag van 29 april 1933 tussen de keizerlijke Perzische regering en de Anglo-Persian Oil Company geen internationaal verdrag was, omdat het niet tussen twee Staten was gesloten. Het Internationaal Gerechtshof heeft deze stelling bevestigd », en de Minister citeert volgende passus uit het arrest van 22 juli 1952 :

> « Ce contrat n'est rien de plus qu'un contrat de concession entre un gouvernement et une société privée étrangère. Le gouvernement du Royaume-Uni n'est pas partie au contrat. Aucun lien contractuel n'existe entre le gouvernement de l'Iran et le gouvernement du Royaume-Uni. Le document qui porte la signature des représentants du gouvernement de l'Iran et de la Compagnie ne vise qu'une seule fin ; régler les rapports entre ce gouvernement et la compagnie. Il ne règle en aucune façon les rapports entre les deux gouvernements [5]. »

Senator Risopoulos schijnt door deze uitleg nog niet gerust gesteld. Hij doet opmerken dat het arrest van het Internationaal Gerechtshof een zaak betrof die precies de omgekeerde verhouding vertoont dan die welke ons hier bezig houdt : de Iraanse Staat sluit een verdrag met een vreemde privé-onderneming, doch hier sluit « de Belgische Regering een overeenkomst met een maatschappij waarvan U beweert dat zij een publiekrechtelijke maatschappij is... Het komt voor mij voor dat de N.I.O.C. in werkelijkheid de Iraanse Staat zelf is. »

[5] *Cour internationale de Justice, Recueil 1952,* p. 112.

In de Senaatsvergadering van 4 juli 1973 interpelleert senator Risopoulos opnieuw, doch dit keer richt hij zich tot minister van Economische Zaken Claes, en stelt hem de vraag : « als die conventie geen verdrag is, wat is ze dan wel ? ». De Minister antwoordt hierop : artikel 68 van de grondwet is enkel van toepassing op internationale verdragen, d.w.z. overeenkomsten tussen twee of meer internationale publiekrechtelijke personen.

Alleen soevereine entiteiten kunnen onder elkaar overeenkomsten sluiten die de waarde hebben van internationale verdragen; alle andere akten zijn onderworpen aan het internationaal privaatrecht.

« De N.I.O.C. is klaarblijkelijk geen soevereine entiteit in de zin van het internationaal publiekrecht. Opgericht in de vorm van een handelsvennootschap en onderworpen aan het Iraanse publiekrecht, kan dat orgaan juridisch niet worden gelijkgesteld met een internationale organisatie of met de Iraanse Staat zelf. Ik zie dan ook niet in hoe de op 21 december 1972 tussen de Belgische Staat en de N.I.O.C. gesloten overeenkomst als een internationaal verdrag zou kunnen beschouwd worden. »

De stelling van de Belgische regering omtrent de vraag of de overeenkomst die zij afsloot met N.I.O.C. al dan niet moet goedgekeurd worden door het Parlement op basis van artikel 68 van de Grondwet is derhalve duidelijk : de overeenkomst met N.I.O.C. is geen internationaal verdrag. Alleen volkenrechtssubjecten kunnen internationale verdragen afsluiten. N.I.O.C., zelfs al is het een vennootschap naar Iraans publiekrecht, is niet te vereenzelvigen met de Iraanse Staat.

2. WIE OF WAT IS N.I.O.C. ?

Vooraleer over te gaan tot het onderzoek van de vraag wat eigenlijk internationale verdragen in de zin van artikel 68 van de Grondwet zijn, en teneinde een duidelijk beeld te krijgen van de « overeenkomst » van 21 december 1972, moet eerst worden nagezien wie de partijen bij die overeenkomst zijn. Enerzijds is er de Belgische Staat, waarbij in het midden wordt gelaten of de Belgsiche Staat hier is opgetreden als volkenrechtssubject. Aan de andere kant is er de N.I.O.C. : « een maatschappij gesticht naar Iraans recht en waarvan de zetel in Teheran, Iran, is gevestigd. »

Doch wie of wat is de N.I.O.C. eigenlijk ? Is het een onderneming van publiek- of privaatrecht ? Is zij al dan niet te vereenzelvigen met de Iraanse Staat ? De hierboven opgesomde parlementaire debatten laten niet toe deze vraag duidelijk te beantwoorden. Ook is ons de oprichtingsakte van N.I.O.C. niet bekend. Het toeval wil echter, dat in de rechtspraak twee recente gevallen bekend zijn omtrent geschillen waarbij de N.I.O.C. partij was. Uit deze zaken blijkt dat N.I.O.C., alhoewel een vennootschap naar Iraans recht, onmiskenbaar een *staatsorganisme* is.

a) *De arbitrage van 15 maart 1963 in de* zaak Sapphire International Petroleum Ltd. t. N.I.O.C. [6].

Sapphire International Petroleum Ltd. had op 16 juni 1958 met N.I.O.C. een overeenkomst afgesloten voor de gezamenlijke exploratie en exploitatie van petroleum in Iran. Reeds na korte tijd ontstonden moeilijkheden omtrent de interpretatie van de overeenkomst. Deze voorzag, voor de regeling van de geschillen, in arbitrage, doch er was niets nader bepaald over het eventueel door de scheidsrechter toe te passen recht.

De scheidsrechter, Juge Cavin van het *Tribunal Fédéral Suisse,* stelt vast dat het contract fundamenteel verschillend is van de gewone handelscontracten die normaal beheerst worden door het internationaal privaatrecht. Het verschil ligt, volgens de rechter, in het feit dat de Iraanse contractant een nationale onderneming is « *whose dominant status is that of a public corporation* ». Daarenboven gaat het om een concessie-overeenkomst die biezondere bepalingen bevat inzake belastingsrecht. Tenslotte wordt het « *public character* » van het contract bevestigd door « *the need for ratification by the Iranian Government* » [7].

Op dit contract zijn de rechtsregels van toepassing die verankerd liggen in artikel 38 van het statuut van het Internationaal Gerechtshof, en die aldaar worden omschreven onder de uitdrukking « algemene rechtsbeginselen van de beschaafde volkeren ». Dit is gerechtvaardigd omdat het contract is afgesloten « *between a State organ and a foreign company* » [8].

Volgens rechter Cavin is de N.I.O.C. een staatsorgaan. Derhalve is de toepassing van het internationaal privaatrecht — dat wel in aanmerking zou komen indien ten minste één der beide partners een privé-onderneming was — uitgesloten, te meer daar er geen uitdrukkelijke rechtskeuze is.

Voorlopig willen wij ons nog van kritiek op deze opvatting over het toepasselijk recht onthouden. Het moge hier volstaan erop te wijzen dat, in deze scheidsrechterlijke uitspraak, de N.I.O.C. als een overwegende « *public corporation* » en als een « *State organ* » wordt gekwalificeerd.

De commentaar van enkele auteurs op dit arrest gaat in dezelfde richting. J.F. Lalive schrijft : « La N.I.O.C. est un organisme gouvernemental iranien chargé de l'ensemble des questions pétrolières. C'est cet organisme en particulier qui, pour le compte du Gouvernement, négocie les accords de concessions

[6] Tekst in *International Law Reports,* vol. 35, pp. 136 volg. Uittreksels in : LALIVE, J.F., « Contracts between a State or a State Agency and a Foreign Company », in *International and ComparativeLaw Quaterly,* vol. 13 (1964), 987 volg., 1011 volg., en LALIVE, J.F., « Un récent arbitrage suisse entre un organisme d'Etat et une société privée étrangère », in *Annuaire suisse de droit international,* vol. XIX (1962), 273 volg.

[7] *I.L.R.,* vol. 35, p. 171.

[8] *Idem,* p. 173.

pétrolières avec des sociétés étrangères et administre les intérêts iraniens dans ce domaine [9]. »

Verder heeft hij het over « organisme de l'Etat iranien » en over een overeenkomst « conclu entre deux personnes très inégales par leur statut; personne de droit privé d'une part, personne juridique internationale de l'autre (Etat ou organisation internationale) ou à tout le moins organisme *sui generis* de droit public » [10].

D. Suratgar bevestigt dat het hier gaat om « a wholly government owned corporation » [11]. En verder bevestigt hij : « The governmental character of N.I.O.C. is clear from the act of parliament which created it, from the role that its earnings play in the nation's economic development plans (...), from the control exercised over management by the Iranian Council of Ministers [12]. »

Uit het feit dat de contracten afgesloten door N.I.O.C. moeten goedgekeurd worden door het Parlement, en bekrachtigd door de Ministerraad, blijkt, volgens Suratgar, « that Shappire was clearly aware of the governmental character of N.I.O.C. and that it was in effect contracting with the Iranian Government » [13].

En verder : « N.I.O.C. is thus one of the key governmental agencies in controlling and planning the national economy » en « N.I.O.C.'s functions are parallel to those assigned, in other legal Systems, to ministeries or special government departments. It is but an accident of legislation and a result of the 1951 Oil Nationalization that in Iran this role is assigned to N.I.O.C. [14]. »

b) *Het arrest van het Hof van Beroep van Den Haag van 28 november 1968 in de* zaak N.V. Cabolent t. N.I.O.C. [15].

In de scheidsrechterlijke uitspraak sub a), werd N.I.O.C. veroordeeld tot betaling van een aanzienlijke schadevergoeding aan *Sapphire* wegens contractbreuk. De N.V. Cabolent, te Den Haag gevestigd, was in alle rechten getreden van *Sapphire,* en laat conservatoir beslag leggen op goederen van N.I.O.C. in Nederland. Thans wordt de vanwaardeverklaring van deze beslagen gevorderd. N.I.O.C. laat gelden dat de rechtbank onbevoegd is terzake, en in eerste instantie wordt dit verweer gegrond geacht. In beroep laat N.I.O.C. opnieuw de onbevoegdheid van de rechter gelden, en steunt zich daarbij op het beginsel van de *immuniteit van tenuitvoerlegging op goederen van een vreemde Staat.*

[9] *Annuaire suisse de droit international,* vol. 19 (1962), p. 274.
[10] *Idem,* p. 293.
[11] « The Sapphire Arbitration Award, The Procedural Aspects : Reports and Critique », in *The Columbia Journal of Transnational Law,* vol. 3 (1965), p. 154.
[12] *Idem,* p. 166.
[13] *Idem,* p. 179.
[14] *Idem,* p. 183.
[15] *Nederlandse Jurisprudentie 1969,* nr. 484, p. 1329 volg.

De rechtbank en het Hof van Beroep erkennen dat de immuniteit van *jurisdictie* in het moderne Volkenrecht beperkt is tot handelingen *iure imperii.* Het is derhalve beslissend, aldus het Hof, na te gaan of de vorderingen van *Cabolent* zuivere overheidsdaden van de Staat Iran betreffen. Het is mogelijk, aldus het Hof, dat de handelingen van N.I.O.C. rechtens als handelingen van de Staat Iran moeten worden beschouwd. Dat is dan ook de stelling van N.I.O.C. *N.I.O.C. beweert dus zelf dat haar handelingen als handelingen van de Staat Iran moeten beschouwd worden !*

Voor het Hof is het van belang te weten of N.I.O.C., bij het sluiten van de overeenkomst met Sapphire, *iure imperii* handelde.

Laten wij hier de loop van het proces even onderbreken voor een korte bemerking. Het Hof geeft in beginsel toe dat N.I.O.C. als de Iraanse Staat *kan* optreden. De vraag beperkt zich dus enkel tot het probleem of N.I.O.C. dit *in casu,* d.w.z. door het afsluiten van de concessie-overeenkomsten met *Sapphire* heeft gedaan.

Het Hof onderzoekt nu de statuten van N.I.O.C. En wat vernemen wij ?
1° « dat zij een *privaatrechtelijke rechtsvorm* heeft, immers een commercial joint-stock company is, volgens artikel 1 van haar statuten;
2° » dat zij rechtspersoonlijkheid bezit;
3° » dat zij blijkens artikel 1 van de z.g. Petroleum Act van 31 juli 1957 en artikel 1 van haar statuten moet handelen overeenkomstig de regelen, neergelegd in die wet, die statuten en het Wetboek van Koophandel;
4° » dat voor de handelingen alleen het vermogen van N.I.O.C. — niet dat van de Staat Iran — aansprakelijk is. »

Daarop bespreekt het Hof kort de artikelen 4 en 5 van de Statuten waaruit de doelstellingen van N.I.O.C. blijken, nl. de exploratie en exploitatie van olie en aardgas in Iran en de ontwikkeling van de Iraanse olieïndustrie.

Daartoe kan zij samenwerkingsovereenkomsten afsluiten met binnen- en buitenlandse ondernemingen.

In eerste aanleg had de Rechtbank gesteld dat N.I.O.C. « volkomen » door de Iraanse overheid beheerst en geleid wordt. Daarop zegt het Hof van Beroep : « dat dit niet juist is en het " volkomen " te ver gaat ». En het Hof vervolgt :

> « ... dat toch de directie van NIOC blijkens art. 38 en 39 van de statuten zeer zelfstandig kan optreden; dat NIOC niet bestrijdt dat zij niet uit openbare middelen wordt gefinancieerd en met eigen middelen moet zien rond te komen; dat de controle op haar financieel beleid ingevolge artikel 40 en volgende van haar statuten in eerste instantie door een eigen orgaan van de vennootschap de High Board of Auditors geschiedt; dat de parlementaire controle op overeenkomsten als deze zich blijkens de voorschriften van de Petroleum Act tot goed- of afkeuring heeft te bepalen [16]. »

[16] *Idem,* p. 1330.

Verder onderzoekt het Hof de precieze inhoud van de verplichtingen welke door beide partijen — N.I.O.C en Sapphire — werden aangegaan, en stelt vast dat zij op voet van gelijkheid hebben gehandeld. En het Hof besluit : « dat het onderzoek van dit alles tot geen andere slotsom vermag te leiden dan dat de Overeenkomst in hoofdzaak privaatrechtelijke bepalingen bevat en tussen twee bij de overeenkomst gelijke, althans gelijkwaardige partijen is aangegaan; Overwegende dat N.I.O.C., toen zij de overeenkomst sloot, dan ook niet *iure imperii* handelde —, niet een handeling verrichtte, die rechtens als een zuivere overheidshandeling van de Staat Iran moet worden beschouwd; »...

Het feit dat N.I.O.C. onmiskenbare banden heeft met de Staat Iran, dat de olie-industrie in dat land sedert 1951 werd genationaliseerd, dat N.I.O.C. bij wet werd opgericht, dat haar aandelen alle in de handen zijn van de Staat Iran en niet overdraagbaar zijn, dat de overheid invloed heeft op de leiding van N.I.O.C., en dat deze laatste zelfs over enkele publiekrechtelijke bevoegdheden beschikt, dit alles doet niets af van het feit dat N.I.O.C. niet als Staat is opgetreden, niet *iure imperii* handelde.

Er is echter nog het vraagstuk van de *immuniteit van executie.* De Nederlandse rechters hebben hier geschiedenis geschreven. Het Hof zegt nl. dat, zo er geen immuniteit van jurisdictie is, er evenmin immuniteit door « de regel van volkenrecht, dat voor de openbare dienst bestemde zaken aan executiemaatregelen in een ander land zijn onttrokken; dat dus de vraag is *of er beslag is gelegd op een of meer zaken voor de openbare dienst van Iran bestemd* »[17].

Het Hof onderzoekt op welke goederen beslag werd gelegd. Het gaat om « vermogensbestanddelen van N.I.O.C. ». Uit de aard en bestemming van de goederen blijkt dat zij niet bestemd zijn voor de openbare dienst van Iran.

Beide uitspraken zijn, wat althans de positie van N.I.O.C. betreft, *prima facie* tegenstrijding. Volgens de rechter Cavin is N.I.O.C. een publiekrechtelijke organisme, onderdeel van de Staat Iran.

Volgens het Hof van Den Haag gaat het om een vennootschap naar privaatrecht, die, in elk geval bij het afsluiten van de Overeenkomst met *Sapphire,* niet voor de Staat Iran is opgetreden. Doorheen heel de redenering van het Haagse Hof loopt echter een onmiskenbare draad : N.I.O.C. *kan* voor de Staat optreden, zij kan overheidsdaden stellen. De goederen die zij onder haar heeft *kunnen* voor een openbare dienst van Iran bestemd zijn. Het Hof ziet de gehele zaak vanuit een functioneel oogpunt : het laat zich niet leiden door het starre onderscheid tussen staats- en privé-organisme, doch eerder door de vraag of N.I.O.C. — dat onbetwistbaar door de Staat Iran wordt beheerst — in een bepaald geval daden heeft gesteld die de Staat Iran *iure imperii* kunnen worden toegeschreven.

[17] *Idem,* p. 1332.

In de *Sapphire*-zaak had N.I.O.C. gecontracteerd met een vreemde maatschappij. Derhalve kon het hier enkel gaan om een overeenkomst, hetzij tussen twee privé-maatschappijen van verschillende nationaliteit, hetzij tussen een privé-maatschappij (*Sapphire*) en een vreemde Staat, een vreemd staatsorganisme of een privé-maatschappij optredend voor de Staat.. Zelfs indien men N.I.O.C. zou beschouwen — zoals Cavin het doet — als een *state organ* — dan nog zou het contract met *Sapphire* niet onder het volkenrecht vallen en zou de uitspraak van het Internationaal Gerechtshof in de *Anglo-Iranian Case* van toepassing zijn : een overeenkomst tussen N.I.O.C. en een privé-maatschappij is geenszins een volkenrechtelijke overeenkomst.

De positie van N.I.O.C. — instelling van publiekrecht, staatsorgaan of privé-maatschappij — is tamelijk duidelijk. Wij denken dat N.I.O.C. een publiekrechtelijk karakter heeft : hoe immers zou een zuivere privé-maatschappij eventueel kunnen optreden *iure imperii* en derhalve de Staat kunnen binden ? Overigens is N.I.O.C. opgericht bij wet, en al haar handelingen zijn aan de rechtstreekse controle en goedkeuring van Regering en Parlement onderworpen. De vraag is, of dat eigenlijk veel terzake doet. Wat moet nagegaan worden is *de aard van het accoord* tussen de Belgische Staat en N.I.O.C., en niet de positie van N.I.O.C. wanneer zij contracteert met een privé-maatschappij zoals *Sapphire* en anderen. En in zover heeft senator Risopoulos volkomen gelijk wanneer hij verklaart dat de het geschil omtrent de *Anglo-Iranian* een geheel ander contract betreft dan het contract houdende oprichting van de IBRAMCO. Wij blijven derhalve met het oud probleem zitten : is de overeenkomst van 21 december 1972 al dan niet een internationaal verdrag ? Eén zaak is zeker : N.I.O.C. is een onderneming naar Iraans recht; zij kan privaatrechtelijke overeenkomsten afsluiten, zij kan ook optreden *iure imperii* voor de Staat Iran.

Wolfgang Friedmann schrijft over dit type van ondernemingen :

> « These corporations have a dual nature : they are public in purpose and generally in the source of their capital, with a varying degree of direct governmental control; they are private in form of their organisation, the commercial character of their management and the not always attained, objective of either making profit or at least breaking even [18]. »

3. HET INTERNATIONAAL VERDRAGSRECHT

Het recht betreffende internationale verdragen werd in 1969 door de Conventie van Wenen dd. 23 mei gecodificeerd. Hierin komt volgende bepaling van het « verdrag » voor :

> « ... un accord international conclu par écrit entre Etats et régi par le droit international, qu'il soit consigné dans un instrument ou dans deux ou plusieurs instruments connexes, et quelle que soit sa dénomination particulière [19]. »

[18] FRIEDMANN, W., *The Changing Structure of International Law*, 1964, pp. 171-172.
[19] Art. 2, § 1, a).

In deze — overigens klassieke — definitie komen twee voorname kenmerken naar voor : a) het accoord moet afgesloten zijn tussen *Staten,* en b) het moet beheerst worden door het internationaal recht, waarmede bedoeld wordt het *internationaal publiekrecht* of volkenrecht en niet het internationaal privaatrecht. Laten wij beide elementen afzonderlijk onderzoeken.

a) *Een overeenkomst tussen Staten.*

Professor Charles Rousseau bepaalt het verdrag in een iets ruimere zin. Het is « tout accord conclu entre sujets du droit des gens, c'est-à-dire entre membres de la communauté internationale »[20]. Het kan dus gaan om een overeenkomst tussen Staten, tussen een Staat en een internationale organisatie, tussen internationale organisaties, of tussen andere volkenrechtssubjecten, zoals bij voorbeeld, een verdrag tussen een Staat en de Heilige Stoel (concordaat)[21].

Rousseau sluit echter volgende accoorden uit : « Conventions intervenues entre Etats et individus étrangers (ex. accords conclus entre un Etat et des porteurs étrangers de titres d'emprunts, contrats de cession de services publics tels que l'accord intervenu le 29 avril 1933 entre le gouvernement iranien et l'Anglo-Iranian Oil Company[22]. »

Men herinnere zich dat dit ook het argument was van minister Van Elslande, doch dat twijfel rees omtrent de hoedanigheid van « individu étranger » van N.I.O.C.

Paul Guggenheim geeft geen algemene bepaling van het verdrag doch schrijft dat, in de huidige stand van het internationaal recht, volgende rechtssubjecten bevoegdheid bezitten om internationale verdragen af te sluiten : « les Etats souverains, le Saint-Siège, certaines communautés interétatiques[23]. » Guggenheim stelt dan uitdrukkelijk de vraag : « les conventions conclues entre Etats ou administrations nationales créant des sociétés et personnes *morales* de droit interne peuvent-elles constituer un lien reposant sur le droit international ? ». Hij beantwoordt deze vraag niet, en schijnt overigens enkel verdragen op het oog te hebben tot oprichting van wat men noemt « établissements publics internationaux », d.w.z. « des organismes aux fins spécifiées de droit national »[24]. De auteur denkt hier aan Eurofima, Eurochemic, etc...[25].

[20] *Droit international public,* vol. I : *Introduction et sources,* Paris, Sirey, 1970, p. 62.

[21] Het verschil tussen de bepaling van de Volkenrechtscommissie en die van Rousseau is toe te schrijven aan het feit dat de Conventie van Wenen inzake verdragsrecht zich uitdrukkelijk beperkt tot verdragen tussen *Staten* (art. 1). De Volkenrechtscommissie werkt thans aan een ontwerp over verdragen tussen Staten en internationale organisaties, en tussen internationale organisaties onderling. *Cf.* de U.N.O.-dokumenten A/CN.4/358 en 271 met de eerste verslagen terzake opgesteld door professor Paul Reuter.

[22] *Op. cit.,* p. 64.

[23] *Traité de droit international public,* 2e uitg., vol. I, Genève, 1967, p. 131.

[24] *Idem,* p. 134.

[25] *Cf.* over deze verdragen : ADAM, H.T., *Les établissements publics internationaux,* Paris, 1957. Dezelfde : *Les organismes internationaux spécialisés,* 3 dln, Paris, 1965-1967; LIBBRECHT, E., *Entreprises à caractère juridiquement international,* Leiden, 1972.

Professor Paul Reuter, een der zeldzame auteurs die totnogtoe de Conventie van Wenen commentarieerden [26], bepaalt het verdrag als « une manifestation de volontés concordantes imputables à deux ou à plusieurs sujets de droit international et destinée à produire des effets de droit selon les règles du droit international » [27]. Wat het begrip « sujets de droit international » betreft, schrijft Reuter det er geen enkel probleem bestaat voor zover het om een Staat of een internationale organisatie gaat.

Maar er kan twijfel bestaan, zo de partijen bij een verdrag niet rechtstreeks Staten zijn, « *mais des services de l'Etat, plus ou moins décentralisés, ou même des personnes morales de droit public (communes, établissements publics, agences, etc.). Dans ces cas-là, il faut rechercher si le service engage l'Etat; en cas de réponse négative, se posera alors la question de savoir s'il s'agit d'un accord international de forme particulière, mais s'apparentant étroitement aux traités entre Etats* [28]. »

Daraop volgt dan de voor ons geval zeer belangrijke passus :

> « Plus délicate et plus importante encore est la question de savoir si une convention entre un Etat et un particulier peut être assimilée à un traité international. On ne voit pas de raison de repousser cette possibilité sous le bénéfice de plusieurs précisions. On ne pourra pas dire, dans ce cas d'une manière générale, que ce particulier est devenu un " sujet de droit international ", mais seulement qu'à l'égard de l'Etat qui a traité avec lui, et pour les matières visées dans l'accord, il bénéficie des droits d'un sujet de droit international. »

De auteur heeft het over accoorden met « particuliers isolés », « groupes ou comités nationaux », « des insurgés » en over het geval waarin een internationale instelling een verdrag sluit met een enkeling « accord qui, de la commune volonté des parties, implique cette conséquence » [29].

En hij vervolgt :

> « Mais il faut bien reconnaître qu'il s'agit alors d'accords qui ne sont plus soumis au régime des traités entre Etats que sur des points de plus en plus limités. Une vive résistance se marque notamment à admettre qu'un accord entre un Etat et une société étrangère décidée à investir des capitaux dans un Etat puisse être assimilé à un traité international [30]. »

[26] *Cf.* REUTER, P., *La Convention de Vienne sur le droit des traités,* Paris, 1970 (Collection U2); REUTER, P., *Introduction au droit des traités,* Paris, 1972; DE LA GUARDIA, E., en DELPECH, M., *El Derecho de los Tratados y la Convencion de Viena de 1969,* Buenos Aires, 1970; VERDROSS, A., *Die Quellen des universellen Völkerrechts. Eine Einführung,* Freiburg, 1973; SINCLAIR, I.M., *The Vienna Convention on the Law of Treaties,* Manchester, 1973.

[27] *Introduction au droit des traités, op. cit.,* p. 40.

[28] *Idem,* p. 43. Wij onderlijnen.

[29] *Idem,* p. 44.

[30] *Idem, eod loc.*

Men kan hieruit besluiten dat, zo Reuter, in het eerste deel van zijn redenering zeer vaag blijft, hij toch duidelijk stelling neemt t.a.v. contracten tussen Staten en vreemde investeerders : zij blijken geen internationale verdragen te zijn.

Er wordt dus wel degelijk vereist dat een overeenkomst, om een volkenrechtelijk verdrag te zijn, moet afgesloten worden rechtstreeks tussen twee of meer volkenrechtssubjecten (Staten en Internationale Organisaties). De organen die voor het Volkenrechtssubject optreden moeten hiervoor, hetzij op basis van het Volkenrecht, hetzij uitdrukkelijk gemachtigd zijn om het subject internationaal te binden.

De zaak over de Haven van Kehl, 1953.

Uit de rechtspraak kan hier een geval worden aangehaald van een overeenkomst welke op 19 oktober 1951 werd afgesloten tussen het *Land Baden* en de *Port autonome de Strasbourg*. Beide partijen besloten hierdoor de haven van Kehl onder gemengde (Duits-Franse) administratie te plaatsen bij middel van een instelling van publiekrecht volgens de wetgeving van Baden. *Omnis comparatio claudicans* vertoont deze overeenkomst wel enige analogie met de IBRAMCO-overeenkomst.

De Federale Regering te Bonn was van oordeel dat dit accoord onder toepassing viel van artikel 32, paragraaf 3, van de Grondwet waarin wordt bepaald dat de Länder, binnen hun bevoegheid blijvend, verdragen kunnen afsluiten met vreemde *Staten,* zo de Federale Regering haar instemming betuigt. Die toestemming werd gegeven.

De S.P.D.-oppositie in de Bundestag stond echter op het standpunt dat de parlementaire goedkeuring van de Bundestag voor dit accoord vereist was, en dit overeenkomstig artikel 59, paragraaf 2, van de Grondwet De oppositie was dus van oordeel dat het hier om een internationaal verdrag ging dat de politieke betrekkingen van de Bund met Frankrijk regelde. Het probleem werd voorgelegd aan het *Bundesverfassungsgericht* dat op 30 juni 1953 zijn arrest velde.

Het Hof stelt vooreerst vast dat het land Baden niet handelde of optrad in naam van de Federale Regering. Het accoord bindt de regering in Bonn niet. De *Port Autonome de Strasbourg* is een rechtspersoon naar Frans publiekrecht. Frankrijk zelf, als Staat, treedt hier niet op. Zo de Franse Staat zelf wenste het verdrag af te sluiten, had dit duidelijk, uitdrukkelijk, moeten tot uiting komen : « *An implied agency in the conclusion of contracts is, at least in international relations, unthinkable. It is therefore impossible for " implied treaties " (verdeckte Staatsverträge) to exist.* It is therefore necessary to begin with the premise that the Port Autonome de Strasbourg has concluded the Agreement in its own name. The State of Baden therefore did not conclude the Port of Kehl Agreement with the French Republic, but with the Port Autonome de Strasbourg as actual treaty partner. »

Het Hof gaat dan over tot een interpretatie van het begrip « verdragen met andere Staten » zoals bepaald in de artikelen 32 en 59 van de Grondwet. Indien van duitse zijde het verdrag wordt afgesloten door de Bondsregering en/of de Länder, dan moet ook de medecontractant de hoedanigheid van volkenrechtssubject bezitten :

> « The requisite attributions are note present, however, in the case of legal entities which are subject in all matters to the law of a superior state community... Included among these are public corporations which are entirely subject to *municipal law*. The Port Autonome de Strasbourg is nothing other than such a corporation. It is not a State, and it is not a legal entity recognized in international relations as an international organization. There are no provisions in the constitution relating to agreements with foreign public law entities which neither are nor resemble States. »

Het Hof besluit dan ook dat, aangezien het niet om een internationaal verdrag gaat, noch artikel 32, paragraaf 3, noch artikel 59 van de Federale Grondwet van toepassing zijn : « the Port of Kehl Agreement is not a treaty with a foreign State [31]. »

De redenering van het Hof is van belang. De Bondsregering was de mening toegedaan dat de overeenkomst een verdrag was dat door een Land, binnen de perken van de Grondwet, kon worden afgesloten. Het Hof stelt zich op het internationaal vlak, en oordeelt dat de overeenkomst in kwestie geen internationaal verdrag is, precies omdat het niet *rechtstreeks* is afgesloten met een vreemde Staat, doch enkel met een publiekrechtelijke instelling. « *Verdeckte Staatsverträge* » bestaan niet in het Volkenrecht. Er is vereist dat een staatsorganisme, zo het verdragspartij is, uitdrukkelijk gemachtigd wordt op te treden in naam van de Staat.

Wij kunnen uit hetgeen voorafgaat het besluit halen dat principieel alleen overeenkomsten tussen volksrechtssubjecten als internationale verdragen kunnen beschouwd worden. Overeenkomsten tussen een Staat en een vreemd staatsorganisme zijn alleen dan internationale verdragen, indien het staatsorganisme *uitdrukkelijk in naam en voor de Staat handelt en optreedt*. Is dit niet het geval — en uit de IBRAMCO-overeenkomst blijkt niet dat N.I.O.C., ook al aanziet men haar als een staatsorganisme, zou opgetreden zijn in naam van en voor Iran — dan is er geen internationaal verdrag dat onder de bepaling van artikel 68 van de Grondwet valt.

b) *Een overeenkomst beheerst door het Volkenrecht.*

Opdat een overeenkomst een internationaal verdrag zou zijn is het lang niet voldoende dat het afgesloten is tussen twee volkenrechtssubjecten. Er moet nog voldaan worden aan een andere voorwaarde : de aldus afgesloten accoorden

[31] *Bundesverfassungsgerichtsentscheindungen*, vol. 2 (1953), 347 volg. Engelse tekst in : *International Law Reports*, 1953, pp. 407 volg. Cf. ook BERNHARDT, R., Kehler Hafen-Fall, in *Wörterbuch des Völkerrechts*, dl. II (1961), 218 vlg.

moeten beheerst worden door het Volkenrecht. De Conventie van Wenen van 1969 is terzake zeer duidelijk : zij schrijft ook voor dat het accoord moet zijn : « régi par le droit international ».

In zijn commentaar hierbij schrijft Paul Reuter : « Deux Etats peuvent conclure un accord qui sera soustrait au droit international public et soumis au droit interne d'un pays déterminé; cet accord ne sera évidemment pas un traité, mais bien un contrat [32]. »

De volkenrechtcommissie van de Verenigde Naties heeft, toen zij het ontwerp van artikelen opstelde, in haar commentaar bij deze definitie gezegd dat de uitdrukking « régi par le droit international » bedoeld is om een onderscheid te maken tussen « les accords régis par le droit international public de ceux qui, bien que conclus entre Etats, sont régis par les dispositions du droit interne de l'une des parties (ou quelque autre système de droit interne choisi par les parties » [33].

Er bestaan inderdaad reeksen accoorden, afgesloten tussen Staten, doch die niet beheerst worden door het Volkenrecht. Men denke hier bij voorbeeld aan een overeenkomst waarbij Staat A en Staat B of aan een internationale instelling een gebouw verhuurt dat de diplomatieke zending of de zetel van een organisatie moet herbergen.

Andere voorbeelden zijn : de aankoop van oorlogsmateriaal, de huur of de koop van een grondstuk voor het oprichten van een monument, een militair kerkhof of een militaire basis [34].

Of een overeenkomst aldan niet door het Volkenrecht wordt beheerst hangt in de eerste plaats af van de *rechtskeuze* der partijen, ook al zijn deze laatste Staten. Het is derhalve niet omdat een Staat met een andere Staat, of een volkenrechtssubject met een ander volkenrechtssubject contracteert, dat deze overeenkomst noodzakelijk beheerst wordt door het volkenrecht en derhalve een internationaal verdrag is. Staten en Internationale Organisaties kunnen optreden — en zij doen dit in de praktijk dikwijls, — als privaatpersonen, buiten het volkenrecht [35].

Het lijkt ons volkomen verkeerd « de Staat » of « de Internationale Organisatie » uitsluitend als Volkenrechtssubject te kwalificeren, en derhalve elke door die entiteiten afgesloten overeenkomst als « verdrag » te gaan beschouwen. Dergelijke entiteiten zijn slechts « volkenrechtssubject » voor zover

[32] *Introduction, op. cit.*, p. 45.

[33] Conférence des Nations Unies sur le droit des traités, Documents officiels, *Documents de la Conférence*, New York, 1971, p. 9.

[34] *Cf.* hierover : Hoorfdzakelijk : MANN, F.A., « The Law Governing State Contracts », « The Proper Law in Contracts Concluded by International Persons », verzamelde studies in : *Studies in International Law*, Oxford, 1973, vnl. pp. 216 volg.; FRIEDMANN, W., *The Changing Structure of International Law*, London, 1964, pp. 170 volg.

[35] MANN, F.A., « The Law Governing State Contracts », *op. cit.*, p. 180.

hun handelingen ook onderworpen zijn aan het volkenrecht, zowel formeel als materieel.

Een Staat of een Internationale Organisatie kunnen *iure gestionis* optreden, zelfs tegenover andere Staten of Organisaties. Zo deze entiteiten, ook al treden zij normaal op als volkenrechtssubjecten, in een overeenkomst geopteerd hebben voor één of ander nationale rechtorde, dan is deze overeenkomst niet beheerst door het Volkenrecht; het is geen internationaal verdrag.

En zo deze entiteiten *geen* rechtskeuze hebben gedaan, dan is er een vermoeden dat hun overeenkomst beheerst wordt door het Volkenrecht, tenzij uit de aard, het voorwerp en de omstandigheden van de overeenkomst het tegengestelde mocht blijken. Paul Reuter schrijft terzake : « On tranchera éventuellement la question en considérant l'*objet* du contrat et les *circonstances* qui ont entouré sa conclusion [36]. »

De zaak van de « Cargaisons déroutées ».

Op 11 februari 1942 sloten Groot-Brittannië en Griekenland een overeenkomst over de financiële regelingen van de problemen gerezen naar aanleiding van de afleiding, door Groot-Brittannië, van Griekse scheepsladingen naar het Midden-Oosten. Tussen beide Staten rees nochtans een geschil over de toepassing van dit verdrag dat geen enkele bepaling bevatte omtrent het toepasselijkrecht. Het probleem werd voorgelegd aan een scheidsrechter, niemand minder dan de latere Nobelprijs, René Cassin. In zijn arrest hierover dd. van 10 juni 1955, zegt hij :

> « Considérant que l'Accord du 11 février 1942 est un accord international d'ordre financier intervenu entre deux Etats en tant que sujets du droit international et se rapporte directement aux conséquences d'une guerre menée en commun par eux contre une tierce puissance; qu'à ce titre il est incontestablement régi par le droit international, et non par le droit interne de l'un des Etats en cause... qu'ainsi le litige né des divergences d'interprétation relatives à l'exécution d'un tel accord doit être tranché sur la base du droit international [37]. »

Deze arbitrale uitspraak bevestigt de thesis dat zelfs een overeenkomst tussen twee Staten zou kunnen beheerst worden door een andere rechtsorde dan het Volkenrecht. Bij afwezigheid van een rechtskeuze der partijen, moeten de natuur, de inhoud en de omstandigheid van de overeenkomst worden onderzocht. Staten en andere als volkenrechtssubjecten gekwalificeerde personen kunnen derhalve ook buiten het Volkenrecht contracteren. Het Handvest van de Verenigde Naties bepaalt overigens in artikel 104 dat de Organisatie, op het grondgebied van ieder der Lidstaten, geniet van de rechtspersoonlijkheid welke noodzakelijk is voor de vervulling van haar functies en het bereiken van haar doeleinden.

[36] *Op. cit.*, p. 70.

[37] O.N.U., *Recueil des sentences arbitrales*, vol. XII, p. 70.

Wat er ook van weze, *in de « overeenkomst » tussen de Belgische Staat en de N.I.O.C. is een duidelijke rechtskeuze gedaan* : in artikel 9, waar de arbitrage geregeld is, wordt bepaald dat de uitspraak van de scheidsrechter « zal gebaseerd zijn op de *Belgische wetgeving en de beginselen van billijkheid* ». Er is derhalve van Volkenrecht geen sprake [38], en hierom kan de overeenkomst niet als een internationaal verdrag worden beschouwd, en is derhalve de procedure van artikel 68 niet van toepassing.

BESLUIT

De overeenkomst tussen de Belgische regering en de N.I.O.C. is geen volkenrechtelijk verdrag. Ook al is N.I.O.C. een staatsorganisme, zij is niet de Staat Iran. Overigens stipuleert de overeenkomst zelf dat zij beheerst wordt door het Belgisch recht, ook al worden eventuele geschillen bijgelegd door arbitrage.

Men kan zich echter afvragen of dergelijke overeenkomsten toch niet best aan een parlementaire goedkeuring zouden onderworpen worden. Zij bezwaren inderdaad de Staat op financieel gebied, en het is één der meest fundamentele beginselen van een parlementaire democratie dat het Parlement toezicht moet uitoefenen op de staatsuitgaven.

Verder kan de Staat, via dit type van overeenkomsten, op een bijzonder belangrijke wijze, ingrijpen in de economische structuur van een land.

Anderzijds echter kan men zich afvragen of een dergelijke uitdrukkelijk en plechtig vastgelegde binding van de Belgische Staat uiteindelijk niet nadelig kan zijn zo de omstandigheden ertoe zouden dwingen deze « overeenkomst » of de positie van de Staat te herzien.

II. IBRAMCO EN MILIEUHINDER

Herinneren wij eraan dat het IBRAMCO-project in de oprichting voorziet van een groot petrochemisch bedrijf te Ternaaien, aan de Belgisch-Nederlandse grens. Het hoeft geen verder betoog dat, gezien de overwegende westelijke wind, de werking van dit bedrijf schadelijke gevolgen *kan* hebben voor de kwaliteit van water en lucht in Nederland.

[38] Het woord « Volkenrecht » komt in de overeenkomst één keer voor, nl. in art. 6 waar spraak is van « Overmacht » dat als volgt wordt omschreven : « gebeurtenissen die niet onder de controle van de betrokken partijen vallen en, in het algemeen alle toestanden die in het volkenrecht als vallend onder dit begrip worden erkend ». Het begrip « overmacht » force majeure is zeker geen onbekende in geschillen over internationale contracten. Maar het is geen volkenrechtelijk begrip. Wel zijn er in het Volkenrecht zekere omstandigheden (oorlog) die een beroep op overmacht rechtvaardigen.

De Nederlandse — zoals trouwens ook de Belgische — overheid is zich van dit milieuvraagstuk terdege bewust, en reacties bleven derhalve niet uit. Het project verwekt heel wat wrevel bij de Nederlandse regering alsook bij de bewoners aan beide zijden van de grens.

Ecologisch gezien bevindt Nederland zich in een uiterst ongunstige positie tegenover de rest van West-Europa, aangezien de meest brede armen en mondingen van Rijn, Schelde en Maas zich in Nederland bevinden. Juridisch is Nederland's positie echter de meest gunstige aangezien het aanspraak kan maken op de receptie van relatief zuiver water. Het IBRAMCO-project kan van aard zijn om de kwaliteit van de door Nederland uit België ontvangen Maaswateren te verslechten. Daarenboven is er het vraagstuk van de luchtverontreiniging. Nederland en België hebben terzake reeds een beladen contentieux ten gevolge van de industrialisatie van de kanaalzone Gent-Terneuzen (waar zich ook een probleem van luchtkwaliteit stelt), en het Antwerps havengebied.

Water- en luchtbezoedeling zijn, in de Belgisch-Nederlandse verhoudingen, steeds meer het voorwerp van controverses en, zonder hier in details te willen treden, past het de terzake vigerende rechtsnormen aan te stippen, rechtsnormen die hoofdzakelijk behoren tot het algemeen internationaal recht.

Voornamelijk gaat het hier om het *recht van nabuurschap*. In de engere en eigenlijke zin moet hieronder moeten verstaan wat, in het intern recht, begrepen wordt onder « burenhinder ». In het Volkenrecht is het vraagstuk van het nabuurschap hoofdzakelijk ontstaan naar aanleiding van het afleiden van waterlopen. België en Nederland waren reeds in een geschil voor het Permanent Internationaal Gerechtshof te Den Haag verwikkeld toen België Maaswater op Belgisch grondgebied aftapte om het Albertkanaal te voeden. Over de grond van deze zaak heeft het Internationaal Gerechtshof nooit een uitspraak geveld.

Tussenstaatse geschillen over dergelijke aftappingen zijn echter *legio*. Soms werden deze geschillen bijgelegd door een verdrag, doch aangezien het hier om *ad hoc* regelingen gaat, kan aangenomen worden dat de aldus gevonden regelingen geringere betekenis hebben voor de rechtsontwikkeling. Soms echter wordt een geschil bijgelegd door arbitrage. Terzake belangrijk zijn twee scheidsrechterlijke uitspraken : de zaak van het *Lanoux*-meer tussen Frankrijk en Spanje, en de zaak van de *Gut*-dam tussen de Verenigde Staten en Canada.

In de zaak van de *Gut*-dam ging het niet zozeer om de aftapping van water uit een stroom, dan veeleer om de gevolgen van de bouw van een stuwdam in Canada waardoor het waterniveau in de Grote Meren aanzienlijk steeg en overstromingen veroorzaakte die uiteraard Amerikaanse eigendommen troffen. Canada erkende hiervoor haar aansprakelijkheid, en de arbitrage beperkte zich tot het bepalen van de schadevergoeding.

De zaak van het *Lanoux*-meer is juridisch veel belangrijker aangezien de scheidsrechter hier de beginselen van het nabuurschapsrecht tussen Staten in verband met de wateraftapping heeft geformuleerd. In deze zaak beweerde

Spanje dat Frankrijk, alvorens tot de aftapping van water over te gaan, een overeenkomst diende af te sluiten. Het scheidshof verwierp deze stelling en sprak zich uit voor de verplichting om *voorafgaandelijk onderhandelingen* te voeren. Dit betekent echter niet dat deze onderhandelingen noodzakelijk tot een resultaat moeten leiden, want anders zou dit een veto-recht van de buurstaat impliceren.

Een Staat die derhalve op zijn grondgebied werken wil uitvoeren welke eventueel een wezenlijke schade kunnen berokkenen in de buurstaat, is verplicht de buurstaat hierover in te lichten, de plannen bekend te maken, en te onderhandelen over eventuele opwerpingen. Een verplichting om op diens eisen of verlangens in te gaan bestaat volkenrechtelijk niet.

Ontstaat echter, ten gevolge van de uitgevoerde werken, een *wezenlijk nadeel* voor de buurstaat, dan is een *schadeloosstelling* vereist voor de *overlast,* d.w.z. de abnormale schade welke de buurstaat niet zou ondergaan hebben zo de werken niet werden uitgevoerd. Tot daar de bevindingen van het scheidshof in de zaak van het *Lanoux*-meer. Deze regels werden achteraf door het *Institut de Droit International* bevestigd in een resolutie, aangenomen tijdens de zitting van Instituut te Salzburg in 1961.

In de internationale rechtspraak is een zeer belangrijke uitspraak bekend inzake *luchtverontreiniging.* Het betreft hier de zaak van de *Trail Smelter* tussen de Verenigde Staten en Canada.

Een hoogoven, gebouwd te Trail, nabij de grens met de Verenigde Staten, had door uitwasemingen van zwaveldioxyde, ernstige schade veroorzaakt aan gewassen in de Staat Washington. De Amerikaanse farmers hadden zich hierover bij de regering te Washington beklaagd, en uiteindelijk werd een scheidscollege met de oplossing van het geschil belast. Canada werd volkenrechtelijk aansprakelijk gesteld. De rechter oordeelde dat geen enkele Staat het recht heeft zijn grondgebied te gebruiken of te laten gebruiken op een wijze die schadelijk kan zijn voor het grondgebied of voor personen op het grondgebied van de buurstaat. Hier wordt dus zeer duidelijk de internationale aansprakelijkheid bevestigd van een Staat die, hetzij zelf zijn grondgebied gebruikt, hetzij door particulieren laat gebruiken, op een wijze waardoor wezenlijke schade in de buurstaat wordt veroorzaakt.

De praktische aanwending van deze beginselen kan echter tot moeilijkheden aanleiding geven indien de oorzaak van de verontreiniging te zoeken is, niet bij de Staat, maar bij natuurlijke of rechtspersonen. Volkenrechtelijk is er wel de procedure der diplomatieke bescherming en het beginsel dat een Staat aansprakelijk kan worden gesteld wegens een nalaten in te grijpen tegen schadelijke handelingen van enkelingen. Doch het vraagstuk zal eerst op het intern vlak worden behandeld : kan een benadeelde enkeling een klacht indienen tegen een vreemde Staat ? Welke is de bevoegde rechtbank ? Welk recht zal deze toepassen ?

De benadeelde enkeling zal bezwaarlijk een eis kunnen instellen tegen een vreemde Staat wegens nalaten. De internationale rechtsnormen inzake nabuurschap hebben immers geen *self-executing* karakter. De rechtbank van de plaats waar de gevolgen van de onrechtmatige pollutie zich hebben voorgedaan zal zeker bevoegd zijn zo de eis wordt ingesteld tegen een particuliere vervuiler.

Deze instantie zal het eigen recht toepassen, en derhalve is het van zeer groot belang te streven naar een harmonizering der wetgevingen inzake pollutie. Het is inderdaad volkomen onlogisch uit de ecologische éénheid van een gebied, dat zich over de oppervlakte van meerdere Staten uitstrekt, niet het juridische gevolg te trekken van een identieke normering terzake.

BESLUIT

Aangezien de oprichting van een raffinaderij te Ternaaien van aard is om, op het grondgebied van Nederland, wezenlijke schade toe te brengen door lucht- en waterverontreiniging, heeft België de volkenrechtelijke verplichting hierover te goeder trouw met Nederland te praten en te pogen tot een vergelijk te komen. Nederland kan zich echter niet verzetten tegen die oprichting.

Zo België niet de nodige voorzorgsmaatregelen treft om de pollutie tot een aanvaardbare mate te beperken, kan het hiervoor door Nederland worden aansprakelijk gesteld.

Het is echter zeer de vraag of dergelijke transnationale pollutiegeschillen het best worden benaderd langsheen de weg van de internationale aansprakelijkheid. Tussenstaats overleg inzake economische ontwikkeling en industrialisatie van grensgebieden lijkt hier een meer aangewezen weg tot voorkoming van betwistingen die, omdat zij stoelen op een te strak geïnterpreteerd soevereiniteitsbeginsel, de onderlinge samenwerking en solidariteit verhinderen. Iedere regionalizering kan derhalve slechts zin hebben, zo zij transnationaal wordt geconcipieerd.

1 oktober 1973.

AANHANGSEL

VORMINGSOVEREENKOMST

Deze overeenkomst is opgesteld op... tussen de Belgische Staat, vertegenwoordigd door... (hierna vermeld als de staat) aan de ene zijde, en de National Iranian Oil Company, een maatschappij gesticht naar Iraans recht en waarvan de zetel in Teheran, Iran, is gevestigd, vertegenwoordigd door... (hierna vermeld als N.I.O.C.) aan de andere zijde.

Aangezien de Staat wenst dat er een olieraffinaderij (hierna vermeld als de raffinaderij) wordt opgericht in de buurt van de stad Luik, België, en dat de aldaar vervaardigde produkten op de markt worden verkocht, en aangezien N.I.O.C. bereid is daartoe met de Staat samen te werken door in België, in associatie met de Staat, een naamloze vennootschap op te richten die eigenaar zal zijn van de raffinaderij en die de produkten zal verkopen.

Daarom is wat volgt overeengekomen :

Artikel I — *Vorming van de maatschappij.*

1.1 Een maatschappij die de naam zal dragen Iranian Belgian Refining and Marketing Company (hierna vermeld als de maatschappij) wordt gezamenlijk voorbereid door de Staat en N.I.O.C. en gesticht. Ze zal werken naar Belgisch recht onder de vorm van een naamloze vennootschap met het doel de raffinaderij te bouwen, te bezitten en te exploiteren, ruwe olie aan te kopen en produkten vervaardigd door de raffinaderij te verkopen, hetzij onder de merknaam Iranoil, of onder om het even welke andere merknaam waarover de maatschappij zal beslissen.

1.2 Het aandelenkapitaal van de maatschappij zal aanvankelijk zes miljoen Belgische frank bedragen, bestaande uit zesduizend aandelen met een nominale waarde van duizend Belgische frank.

1.3 A. De participatie in het aanvangskapitaal van de maatschappij zal 50 percent bedragen voor de Staat en 50 percent voor N.I.O.C.

B. De partijen mogen hoe dan ook gezamenlijk andere partners selekteren onder Belgische en andere personen die een markt voor olieprodukten tot stand hebben gebracht. In voorkomend geval zullen zij samen het aandelenpercentage van die partners vaststellen met inachtneming echter dat N.I.O.C. en/of haar gevolmachtigden en de Staat en/of haar gevolmachtigden op elk ogenblik een gelijk aandelenpercentage behouden, en dat het aandelenpercentage, dat ze ieder bezitten, hoger is dan het percentage toegekend aan de geselekteerde partners.

C. De maatschappijke aandelen worden volstort naar Belgisch recht.

D. De participatie van de Staat en N.I.O.C. in om het even welke toekomstige verhoging van het kapitaal van de maatschappij moet dezelfde verhouding hebben als de participatie in het anvangskapitaal, tenzij in het kapitaal wijzigingen optreden als gevolg van de toetreding van andere partners zoals boven bepaald.

1.4 A. De organizatie van de maatschappij moet overeenstemmen met de bepalingen van haar statuten, hierbij aangehecht, en die worden beschouwd als een onafscheidelijk deel van deze overeenkomst.

B. De maatschappij wordt beheerd door een raad van beheer. De raad bestaat uit 8 beheerders van wie er 4 worden aangeduid door de Staat en 4 door N.I.O.C. De partijen mogen overeenkomen het aantal behereders te verhogen, maar steeds worden de beheerders voor de helft aangeduid door de Staat en voor de helft door N.I.O.C. In het geval dat andere partijen tot de maatschappij worden toegelaten, zal het lidmaatschap van de raad worden vastgesteld bij algemene instemming van al de betrokken partijen.

C. De voorzitter en de ondervoorzitter van de raad van beheer worden benoemd door de raad en gekozen uit zijn leden. De beide benoemingen gelden voor een periode van twee

jaar. De aanduiding van de voorzitter door ene van de partijen en van de ondervoorzitter door de andere, zal om beurten geschieden met dien verstande dat bij de eerste aanstelling de voorzitter door de Staat wordt aangeduid en de ondervoorzitter door N.I.O.C.

D. Het dagelijkse beheer van de maatschappij behoort tot de verantwoordelijkheid van twee afgevaardigde-beheerders, één belast met het technisch beheer en één belast met het commercieel en administratief beheer. Ze worden aangesteld door de raad van beheer en gekozen uit zijn leden. De raad legt de rechten en verplichtingen van de afgevaardigde-beheerders vast. De duur van hun mandaat wordt bepaald door de raad. Er is overeengekomen dat de afgevaardigde-beheerder belast met het technische beheer wordt aangeduid door N.I.O.C. en dat de afgevaardigde-beheerder belast met het commercieel en administratief beheer wordt aangeduid door de Staat.

E. De raffinaderij staat onder leiding en de verantwoordelijkheid van een raffinage-direkteur, die door N.I.O.C. wordt aangeduid voor een aanvangsperiode die begint wanneer de werkzaamheden zijn full-time opdracht vereisen en die niet vroeger eindigt dan twaalf maanden na de voltooiing van de raffinaderij. Na die aanvangsperiode wordt de raffinage-direkteur aangeduid door de raad van beheer voor een termijn van een jaar, die door de raad kan worden verlengd. De raffinagedirekteur zal de raffinaderij besturen onder het algemeen toezicht van de afgevaardigde-beheerder belast met het technisch beheer.

Artikel II — *Studie, ontwerp, bouw en werking van de raffinaderij.*

2.1 De maatschappij zal onmiddellijk na haar oprichting maatregelen treffen voor de noodzakelijke technische en financiële studies in verband met het ontwerp van de raffinaderij en de verkoop van haar produkten.

2.2 Na de voltooiing van de technische en financiële studies en op voorwaarde dat de resultaten van die studies voldoening schenken aan beide partijen, zal de maatschappij schikkingen treffen voor het uiteindelijk ontwerp en de bouw van de geprojekteerde raffinaderij in de nabijheid van de stad Luik, België. De raffinaderij zal bij ontwerp een raffinagekapaciteit hebben van niet minder dan 100.000 barrels per dag aan ruwe olie uit Iraanse velden (nvdr. : 5 miljoen ton per jaar).

2.3 Ingeval de eindbeslissing over het ontwerp en de bouw van de raffinaderij niet wordt bereikt binnen twee jaar na de stichtingsdatum van de maatschappij, is overeengekomen dat de maatschappij wordt ontbonden.

2.4 Een inplanting in de nabijheid van de stad Luik en geschikt voor de bouw van een raffinaderij is bij wijze van proef vooropgesteld zoals op de aangehechte landkaart wordt getoond. Indien die geschiktheid niet wordt gevestigd door de maatschappij, dan zal een andere vestigingsplaats die beantwoordt aan de vereisten en gelegen in de buurt van Luik door de maatschappij worden uitgezocht.

2.5 De bouwkosten van de raffinaderij, zoals omschreven in paragraaf 22. samen met de pijleidingen en terminals, worden geraamd op honderd miljoen tot honderddertig miljoen US dollar.

2.6 Indien de bouw van de raffinaderij wordt aangevat is er overeengekomen dat alle partijen naar best vermogen zullen trachten de raffinaderij operationeel te maken tegen de tweede helft van 1976.

2.7 Zodra wordt beslist de bouw van de raffinaderij aan te vatten zal de raad van beheer van de maatschappij een budget goedkeuren dat in detail de verwachte ontvangsten en toegelaten betalingen inzake het ontwerp, de bouw en het starten van de raffinaderij vermeldt.

2.8 De raffinaderij wordt ontworpen en gebouwd door een befaamde kontraktant of kontraktanten die aanvaardbaar zijn voor de partijen van deze overeenkomst en in uitvoering van een kontrakt of kontrakten gesloten bij openbare aanbesteding of op een wijze die aanvaardbaar is voor de partijen met inachtneming van :

(a) tijdige voltooiing van de raffinaderij;
(b) ekonomisch aspekt van de totale investering;
(c) maximale deelnemingsmogelijkheden voor Belgische ontwerp- en engineeringsbureaus;
(d) aanvaardbare kansen voor Belgische kontraktanten om deel te nemen aan de aanbestedingen voor de bouwwerken.

2.9 Materialen, uitrusting, arbeidskrachten en diensten die in België beschikbaar zijn, zullen bij de bouw en de werking van de raffinaderij maximaal worden aangewend. In de mate dat in België materialen, uitrusting, arbeidskrachten en diensten niet in aanvaardbare kwaliteiten en voldoende kwantiteiten en niet tegen internationaal kompetitieve prijzen en leveringsvoorwaarden beschikbaar zijn, worden ze ingevoerd onder de toestemming van de betrokken overheden.

2.10 N.I.O.C. zal de maatschappij technische bijstand verlenen inzake het ontwerp en de werking van de raffinaderij en inzake de opleiding van het Belgische raffinaderijpersoneel, in overeenstemming met een akkoord van technische bijstand dat zal worden uitgevoerd zoals is vastgelegd in het aanhangsel dat hierbij is gevoegd door de maatschappij en N.I.O.C.

Artikel III — *De financiering van de raffinaderij.*

3.1 Het kapitaal zal overeenkomstig artikel I in de maatschappij worden ingebracht.

3.2 De aandeelhouders mogen direkte leningen toestaan aan de maatschappij, indien ze dat wensen. Indien de maatschappij leningen van financiële instellingen wil bekomen, zal ze daarover zelf met die instellingen onderhandelen, indien nodig met de bijstand van de aandeelhouders. Leningen mogen gevraagd en/of gesloten worden met het oog op het bekomen van gelden voor : (a) de bouw van de raffinaderij en pijpleidingen en terminals voor het bedrag dat het kapitaal overtreft; (b) om het werkkapitaal van de maatschappij te dekken.

3.3 De Staat zal de maatschappij alle voordelen en aanmoedigingen toekennen die voorzien zijn in de wetten op de ekonomische expansie en/of elke andere wetgeving die daaromtrent in de toekomst wordt uitgevaardigd. Men is het erover eens dat die aanmoedigingen in het biezonder een niet-terugvorderbare gift zullen behelzen van ten minste 20 t.h. van de waarde van de vastgelegde middelen van de maatschappij.

Artikel IV — *Bevoorrading in ruwe olie.*

4.1 (a) Alle ruwe olie die de raffinaderij nodig heeft, zal worden geleverd door de N.I.O.C. Dit betekent dat N.I.O.C. de verbintenis aangaat de raffinaderij in al haar behoeften van ruwe olie te voorzien en dat de maatschappij zich ertoe verbindt haar volledige behoefte aan ruwe olie bij N.I.O.C. te dekken. De Staat zal alle nodige stappen doen om te waarborgen dat al de nodige ruwe olie uitsluitend en vrij van beperkingen bij N.I.O.C. wordt gekocht.

(b) De ruwe olie, die nodig is om de technische en commerciële behoeften van de maatschappij te voldoen, zal door N.I.O.C. tegen de heersende marktprijzen worden geleverd f.o.b. Perzische golf of c.i.f., volgens de voorkeur van de maatschapij. N.I.O.C. zal uit de beschikbare ruwe olies de kwaliteit of de mengeling van kwaliteiten leveren die het meest overeenstemt met de noden van de maatschappij, op grond van het ontwerp van de raffinaderij.

Indien de ruwe olie f.o.b. (Perzische golf) wordt geleverd zal N.I.O.C. bij voorrang het vervoer mogen waarnemen tegen gelijke bepalingen en voorwaarden.

(c) De haven van bestemming van de ruwe olie wordt bepaald door de maatschappij, rekening houdend met hetgeen het voordeligst is voor de raffinaderij.

4.2 De Staat zal instaan voor het bekomen van de nodige toelatingen voor het vervoer van de ruwe olie door de bestaande pijpleiding van Rotterdam naar Antwerpen en zal in een eerste faze een pijleiding bouwen van Antwerpen naar Luik. De bouw van een aangepast stelsel van pijpleidingen om de raffinaderij van ruwe olie te voorzien zal worden gefinancierd door de Staat. Het gebruik van de pijpleidingen door de maatschappij zal gebeuren op grond

van redelijke voorwaarden, waarover de maatschappij en de Staat een overeenkomst zullen sluiten.

Artikel V — *Staatssteun.*

5.1 De Staat stemt ermee in dat N.I.O.C. zijn dividenden, leningen, investeringen, voorschotten en andere kredieten, inkomsten, royalty's en honoraria voor technische bijstand mag repatriëren.

5.2 Buitenlandse aannemers zullen de toelating krijgen om de gelden, die ze voor uitvoering van het kontrakt of de kontrakten voor de bouw van de raffinaderij en alle daarbij behorende bouwprojekten ontvangen, over te maken in de toepasselijke buitenlandse deviezen.

5.3 Buitenlandse gelden zullen vrij in België ingevoerd mogen worden door de niet-Belgische beheerders en werknemers van N.I.O.C. en haar filialen voor het bedrag van hun persoonlijke behoeften.

5.4 De werknemers van N.I.O.C. of haar filialen en de werknemers van de aannemers of onderaannemers die nodig zijn voor de bouw, het op gang brengen en het exploiteren van de raffinaderij en alle daarbij behorende bouwprojekten, mogen hun inkomsten overbrengen naar hun land van herkomst in de toepasselijke vreemde deviezen.

5.5 Indien nodig mogen gelden voor het betalen van verzekeringspremies buiten België en de aflossing van interesten op om het even welke leningen, kommissielonen en verzekeringspremies daarop inbegrepen, van België naar het betrokken land worden overgemaakt in de munt van dat land.

5.6 Alle overdrachten waarvan sprake in dit artikel zullen onderworpen zijn aan de voorschriften en procedures inzake wisselverrichtingen. Wanneer de toelating nodig is van een Belgische overheidsinstelling voor één van de genoemde financiële transakties nodig voor het naleven van deze overeenkomst, zal de Staat zijn goede diensten aanbieden voor het bekomen van die toelatingen.

5.7 De Staat garandeert dat, onder de bepalingen van deze overeenkomst, gewone of andere aandelen in handen van N.I.O.C. en haar filialen door hen kunnen worden afgesloten overeenkomstig artikel 7.2 en dat de betaling die ze in ruil ontvangen, vrij omwisselbaar is en naar het buitenland kan worden overgebracht.

5.8 De Staat zal ervoor zorgen dat alle toelatingen, goedkeuringen en vergunningen, die in verband met de oprichting van de maatschappij en haar beheer, evenals de bouw en de exploitatie van de raffinaderij nodig zijn, onmiddellijk worden toegekend.

5.9 De Staat zal voorzieningen en toelatingen bezorgen om mogelijk te maken dat het personeel van N.I.O.C. of haar filialen en buitenlandse aannemers en onderaannemers die nodig zijn voor de bouw, het op gang brengen en het exploiteren van de raffinaderij en alle daarbij behorende bouwprojekten, inbegrepen echtgenoten en kinderen ten laste, vrij het land binnen mogen, er kunnen verblijven en het verlaten.

5.10 De Staat zal ook de nodige steun geven aan de maatschappij voor het verwerven van de grond, het recht van doorgang, plaatselijke voorzieningen (zoals water, elektriciteit, enz.), het recht om olie te vervoeren door de bestaande pijpleidingen en andere rechten en voorzieningen die redelijkerwijs vereist zijn voor de bouw en de exploitatie van de raffinaderij en de afzet van haar produkten.

Artikel VI — *Overmacht.*

6.1 Het in gebreke blijven of verzuimen één van de bepalingen, voorschriften of voorwaarden van deze overeenkomst uit te voeren, zal geen vordering van N.I.O.C. t.a.v. de Staat of van de Staat t.a.v. N.I.O.C. tot gevolg hebben indien dit te wijten is aan overmacht, noch zal zulks het verbreken van de overeenkomst meebrengen.

6.2 Overmacht in de zin van dit artikel, betekent : gebeurtenissen die niet onder de kontrole van de betrokken partij vallen en, in het algemeen, alle toestanden die in het Volkenrecht als vallend onder dit begrip worden erkend.

6.3 Dit artikel berooft de partijen echter niet van enig recht of tegenmaatregel in gevallen van onteigening, opeising, konfiskatie of nationalizatie of van enige regeling of aktie die de omwisselbaarheid van deviezen beperkt.

Artikel VII — *Overdracht.*

7.1 Deze overeenkomst kan niet door één van de partijen worden overgedragen zonder de voorafgaande schriftelijke toelating van de andere. Wederzijds toegestaande overdracht ontslaat geen van de partijen van de overeenkomst van enige verplichting.

7.2 Er is overeengekomen dat, indien één van de partijen haar aandelen wil verkopen, de andere partije de voorrang zal krijgen om ze te kopen. Indien andere partners worden uitgekozen in overeenstemming met artikel 1-B, zijn de bepalingen van bovenstaande sektie 7.1 op hen toepasselijk. Indien die nieuwe partner zijn aandelen wil verkopen, zullen de stichtende partijen het recht van voorkoop hebben.

Artikel VIII — *Wijziging.*

Deze overeenkomst zal niet worden vernietigd, geamendeerd of gewijzigd, tenzij door een schriftelijke overeenkomst tussen de partijen.

Artikel IX — *Arbitrage.*

9.1 Meningsverschillen tussen de Staat en N.I.O.C. over de interpretatie of de uitvoering van de Overeenkomst zullen aan een scheidsgerecht worden voorgelegd. Elke partij zal een scheidsrechter aanduiden, en deze twee zullen samen een derde scheidsrechter aanduiden. Indien ze het niet eens worden, zal een scheidsrechter worden aangeduid door de voorzitter van het Internationaal Hof voor Justitie in Den Haag.

9.2 De scheidsrechters zullen de plaats en de procedure van de arbitrage vaststellen. Hun uitspraak, waartegen geen beroep mogelijk is, zal gebaseerd zijn op de Belgische wetgeving en de beginselen van billijkheid.

9.3 Er is overeengekomen dat de betrokken partij voor de uitvoering van de scheidsrechterlijke uitspraak een beroep mag doen op de Belgische of andere gerechtshoven die jurisduktie hebben in verband met het doen naleven van dergelijke uitspraken.

Artikel X — *Duur.*

Deze overeenkomst treedt in werking als gedateerd en bindt de partijen zolang zij, of enige andere partij, in het bezit zijn van aandelen van de maatschappij.

Artikel XI — *Aanzeggingen.*

11. Alle aanzeggingen, verklaringen of andere mededelingen die moeten worden gegeven, onderworpen of gedaan voor één van de partijen aan de andere zullen volstaan als ze schriftelijk worden overgemaakt en worden verzonden per aangetekende brief, of per telex, radio of telegram naar het adres van de andere partij, zoals hieronder aangeduid :

Ministerie van Ekonomische Zaken
Belgische Regering
de Meeussquare 23
1040 Brussel, België

Voorzitter van de Raad van Beheer en Algemeen gedelegeerd beheerder
Nationale Iraanse Oliemaatschappij
Takhte Jamshidlaan
Teheran, Iran.

12.2 N.I.O.C. zal in België een wettelijk domicilie kiezen.

11.3 Elke partij mag haar adres veranderen, na een voorafgaande aanzegging van ten minste 15 dagen aan de andere partij.

11. Om het even welke natuurlijke of juridische persoon die een aandeel van de maatschappij verwerft, zal een partij zijn van dit akkoord.